

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.02

UDC 378.091.3:373.2.011.3-051.]613«364»

APPLICATION OF THE HEALTH-PROTECTION TECHNOLOGIES BY FUTURE EDUCATORS IN WORKING WITH CHILDREN IN THE CONDITIONS OF THE MARTIAL LAW

Natalia Andrushchenko

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer
of the Department of Preschool Education,
Dragomanov Ukrainian State University,
9 Pyrohova str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-4667-8824>
e-mail: nataliandrushchenko@gmail.com

Abstract. *The study analyzed the peculiarities of the implementation of health-saving technologies in the education of children. Aspects and methods of formation of health-saving technologies in the conditions of martial law are considered. It was determined that future educators should be competent specialists with appropriate training. Since, it is they who should not only focus on the formation of health maintenance skills in preschool children, but also carry an understanding of the main components that improve it and reduce feelings of fear, stress, confusion, and others.*

It has been proven that the state of war complicates the conditions of the educational process in which children acquire basic knowledge and skills. In the conditions of martial law, there is a need to transform the educational process, forms and methods, as children's emotional and physical health deteriorates, unstable emotions, stress, fears, irritability, etc. appear. It was found that the preparation of future educators for the formation of a culture of health in children and its application in the educational process. The concept of «health-saving technology» is defined. The purpose of the study is to determine the key factors in the use of health-saving technologies by future educators in raising children. Possible ways and methods of formation of health-saving technologies in children are considered. The research used such methods as analysis, synthesis, collection and processing of information, concretization, comparison and generalization. The peculiarities of the use of health-saving technologies in preschool educational institutions have been established. The article highlights the pedagogical demonstration of modern health-saving technologies for solving the problem of strengthening the health of children in preschool educational institutions, ensuring the vernacular orientation of educational activities in preschool educational institutions, and forming an affective and valuable attitude to health and a healthy lifestyle. Special attention is paid to forms of work on the formation of health-saving technologies. A theoretical analysis of the peculiarities of the formation of the readiness of future teachers for the formation of health-saving technologies in children was carried out, and the results were presented. The conclusions show the importance of the formation of «health-saving technologies» in children, especially in modern military conditions.

Key words: *educational technologies, educator competencies, upbringing, formation of health-saving technologies, modern requirements, external factors.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.02
УДК 378.091.3:373.2.011.3-051.]613«364»

ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'Я- ЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МАЙБУТНІМИ ВИХОВАТЕЛЯМИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Андрущенко Н. В.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач
кафедри дошкільної освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4667-8824>
e-mail: nataliandrushchenko@gmail.com

Анотація. У дослідженні проаналізовано особливості впровадження у виховання дітей здоров'язбережувальних технологій, розглянуто аспекти та методи їх формування в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що останніми роками в Україні спостерігається загальне стрімке погіршення фізичного та психічного розвитку підростаючого покоління, що перешкоджає формуванню здорової особистості. Відповідно, вихователі мають бути добре підготовленими й активно впроваджувати здоров'язбережувальні технології. Оскільки, саме вони, повинні у воєнний стан не лише орієнтуватись на формування навичок підтримки здоров'я у дітей дошкільного віку, а й нести розуміння основних складових, які його покращують та зменшують відчуття страху, стресу, розгубленості та інших.

Визначено, що майбутні вихователі повинні бути компетентними спеціалістами з відповідною підготовкою. Доведено, що воєнний стан ускладнює умови освітнього процесу, під час якого діти засвоюють основні знання та навички, тому виникає необхідність його трансформації, зміни форм і методів викладання та виховання, з урахуванням того, що у дітей погіршується емоційне та фізичне здоров'я, виникають нестабільні емоції, стреси, страхи, дратівливість та ін. З'ясовано, що підготовка майбутніх вихователів надзвичайно важлива, бо формування культури здоров'я у дітей та застосуванні її у освітньому вимірі – це складний процес. У статті дається визначення поняття «здоров'язбережувальні технології». А також висвітлено особливості використання цих технологій у дошкільних освітніх закладах, зокрема, для розв'язання проблеми зміцнення здоров'я дітей, забезпечення всебічної спрямованості освітньої діяльності, формування мотиваційно-ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя. Особлива увага приділяється формам роботи майбутніми вихователями з використання здоров'язбережувальних технологій. Проведено теоретичний аналіз особливостей формування готовності майбутніх вихователів до формування відповідних навичок та знань у дітей та представлено результати. У висновках подано важливість формування «здоров'язбережувальних технологій» у дітей, а особливо в сучасних воєнних умовах.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, освітні технології, компетентності вихователя, перспективи розвитку, воєнний стан.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Питання виховання здорових громадян у сучасному суспільстві стало як ніколи актуальним у зв'язку із загальним погіршенням стану здоров'я населення, у тому числі й дитячого. У зв'язку з цим, однією зі стратегічних цілей розвитку України є охорона та зміцнення здоров'я дітей. Відповідно, діяльність сучасних закладів дошкільної освіти має бути спрямована на досягнення цієї мети, а також на всебічний і гармонійний розвиток дітей раннього й дошкільного віку. Освітній процес має будуватися на основі врахування всіх аспектів здоров'я вихованців (психічного, фізичного, соціального, духовного тощо). Використання вихователями здоров'язбережувальних технологій покликано зменшити емоційне та фізичне напруження у дітей, допомогти їм сформувати навички здорового способу життя, а також створити необхідні умови для всебічного розвитку.

Ці завдання можуть бути успішно виконані, якщо в закладах дошкільної освіти впровадити низку технологій, які сприятимуть зміцненню й підвищенню фізичного потенціалу дітей. Варто зазначити, що початок повномасштабної війни в Україні 2022 року суттєво змінив усталені погляди на розвиток та виховання дітей дошкільного віку, внаслідок чого виникла потреба у трансформації освітнього процесу з урахуванням вимог воєнного стану.

Слід зазначити, що останніми роками в Україні спостерігається загальне стрімке погіршення фізичного та психічного розвитку підростаючого покоління, зниження народжуваності, зростання дитячої смертності, відсутність мотивації до збереження та зміцнення здоров'я. Крім цього, розвиток дітей супроводжується негативними переживаннями, високою тривожністю, що перешкоджає формуванню здорової особистості. Відповідно, майбутні вихователі мають бути добре підготовленими й активно впроваджувати здоров'язбережувальні технології для нормалізації та підтримки психічного, емоційного й фізичного стану дітей дошкільного віку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз особливостей здоров'язбережувальних технологій та визначення перспектив їх упровадження у виховний процес закладів дошкільної освіти. Згідно з поставленою метою, **основними завданнями є:**

- розглянути поняття «здоров'язбережувальні технології»;
- виявити особливості, основні аспекти впровадження й застосування цих технологій;
- з'ясувати значення та роль їх використання майбутніми вихователями у роботі з дітьми дошкільного віку.

Методи дослідження. У дослідженні для комплексного аналізу використання майбутніми вихователями здоров'язбережувальних технологій використано такі групи методів: загальнонаукові (аналіз, синтез, конкретизація, узагальнення) та емпіричні (опис, порівняння). За допомогою методу збору та обробки інформації розглянуто термін «здоров'язбережувальні технології». Основне значення й особливості його застосування визначено завдяки методам аналізу та синтезу. Охарактеризовано теоретичні й методологічні аспекти застосування досліджуваних технологій у роботі з дітьми під час війни. Порівняльний метод використано для виявлення особливих рис нового підходу в порівнянні із традиційним. За допомогою методу конкретизації здійснено комплексний аналіз перспектив розвитку технологій в дошкільній освіті. Проведене дослідження базується на сукупності зазначених вище методів, що дає змогу відобразити сучасний стан здоров'язбережувальних технологій та їх вплив на дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженню питань впровадження здоров'язбережувальних технологій приділили увагу багато українських науковців. Зокрема, Н. Алєндарь, В. Антонюк виявили різноманітні трактування поняття «технології збереження здоров'я» та їх ознак [1, с. 5-9]. В. Борисенко досліджував сукупність засобів і методів їх застосування в умовах освітнього процесу [3, с. 6-15]. В. Бутенко продовжив назване дослідження, проте вказав на теоретичні та практичні аспекти підготовки майбутніх вихователів для формування компетентності зі збереження здоров'я, яка на перспективу проявиться у роботі з дітьми [2, с. 39-45]. Л. Гаращенко висловила думку про те, що для утвердження цих технологій має підтримуватись гармонійний розвиток і мотивація дітей до діяльності, яка підтримує їх здоров'я [4, с. 195-200]. І. Мардарова заявляє, що систематичність роботи з дітьми з застосуванням таких технологій сформує у них здорову культуру згодом [8, с. 195-199]. Особливі стани дитячої тривожності й страху в умовах війни досліджує А. Мартін [11, с. 129-133]. За його висновками, технології збереження здоров'я повинні впроваджуватися поступово і з дотриманням усіх рекомендацій. В. Марчик та Є. Кучерган запевняють, що важливою складовою є дотримання хронології, а саме часових рамок у формуванні навичок здоров'я у дітей [10, с. 82-85]. Про сучасні вимоги й освітні тенденції їх застосування пишуть Н. Поліщук і Н. Кардашук [12, с. 66-73]. Аналіз праць доводить актуальність досліджуваних технологій, оскільки спостерігається зниження загального рівня здоров'я дітей, наявність у них тривожності, страхів, неконтрольованих емоцій під час воєнного стану. А тому ця проблематика потребує подальшого дослідження.

Формування у дітей навичок збереження здоров'я – одне з головних завдань вихователів і батьків. З раннього дитинства діти мають усвідомлювати, яка поведінка є корисною для їхнього здоров'я, а також знати фактори, що спричиняють хвороби та шкодять людському організму. Навіть діти дошкільного віку повинні мати навички поведінки у разі небезпеки в умовах воєнного стану. Компетентність збереження здоров'я визначається як здатність дитини самостійно застосовувати важливі рухові навички, фізичні якості та руховий досвід у різних життєвих ситуаціях; вироблені навички у поведінці відповідно до актуальної життєвої ситуації дитини; утвердження здорового способу життя в повсякденному житті.

Вихователі є організаторами освітнього процесу, які формують у дітей основні компетентності. Від них значною мірою залежить розвиток особистісних пізнавальних процесів дошкільнят та їхня підготовка до подальшого навчання [1, с. 5-9]. Для того, щоб бути успішним у своїй роботі, педагогам необхідно оволодіти певними знаннями, вміннями та компетенціями, а також розвинути позитивні особистісні якості. Підготовка майбутніх вихователів до формування навичок збереження здоров'я у дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності є важливою складовою освітнього процесу у закладі вищої освіти [13].

Здоров'я та освітній процес є взаємопов'язаними компонентами. Здорова дитина отримує добрі результати у навчанні, є вмотивованою та стійкою до негативних впливів навколишнього середовища. Для належного фізичного та психічного розвитку дітей дошкільного віку слід активно застосовувати сучасні здоров'язбережувальні технології.

Під технологією збереження здоров'я розуміють сукупність елементів, тобто людські вміння та навички. Можна сказати, що технологія функціонує як алгоритм, який дає запланований результат. Технологія – це системний підхід до створення й застосування знань, спрямований на оптимізацію форм навчання з урахуванням

технологічних і людських ресурсів та їх взаємодії. Поняття «здоров'язберезувальні технології» інтегрує всі напрями діяльності освітніх закладів, пов'язані зі створенням, збереженням і зміцненням здоров'я дітей.

Сутність такого технологічного підходу полягає у здійсненні відповідних корекційних, психолого-педагогічних та реабілітаційних заходів [5, с. 133-136], покращенні якості життя людей, зміцненні здоров'я, формуванні навичок здорового способу життя, забезпеченні потенційної активності та мінімальних фізіологічних витрат.

Основними завданнями здоров'язберезувальних технологій є [9]:

1. фізична активність для дітей та молоді;
2. розумовий та емоційний розвиток дітей;
3. використання можливостей фізичного розвитку дітей в умовах закладу освіти;
4. збереження та зміцнення здоров'я, спрямування його на розвиток, навчання й виховання, фізичний лікувально-профілактичний вплив на психічний, інтелектуальний та емоційний стан дитини;
5. підтримка дитячого здоров'я під час війни.

Від початку повномасштабної війни в Україні вихователям надано чіткі інструкції щодо організації освітнього процесу. Перебування дітей дозволяється лише в тих дошкільних освітніх установах, де є укриття або бомбосховище. Вихователі, персонал, батьки та діти проінформовані про те, як діяти в разі оголошення повітряної тривоги. Заклади дошкільної освіти повинні дотримуватися плану переміщення заздалегідь визначеними маршрутами до евакуаційних центрів. З метою надання психологічної підтримки мають бути залучені фахівці (практикуючі психологи, психотерапевти, медичні працівники, юристи тощо) для надання допомоги дітям та їхнім батькам, особливо вимушеним переселенцям, у кризових ситуаціях. В умовах воєнного стану вихователі використовують як традиційні, так і нові технології, зокрема, такі форми роботи як: ранкова гімнастика, підтримка особистої гігієни та час на свіжому повітрі.

Водночас змінилися усталені форми та методи зміцнення здоров'я. Тепер акцент робиться не лише на психологічному стані дітей, а й фізичному зокрема.

Під час вивчення питання було проведено дослідження, а саме розроблено електронне анкетування, до якого було залучено 50 вихователів-респондентів з різних областей України: Львівської, Київської, Черкаської, Рівненської та інших. Для проведення анкетування було налагоджено співпрацю із керівництвом закладів дошкільної освіти. Основним запитанням у анкетуванні було: «Чи дає позитивний результат застосування здоров'язберезувальних технологій у роботі з дітьми в умовах воєнного стану в Україні?».

В результаті дослідження було виявлено, що здоров'язберезувальні технології мають позитивний вплив на дітей в умовах воєнного стану. 35 (70%) респондентів зазначили це в анкеті. Ще 5 (10%) вказали, що зіштовхнулись з проблемою вибору методик й використання здоров'язберезувальних технологій. 10 (20%) респондентів утримались від відповіді. Відтак, проведене дослідження дає змогу підкреслити усю важливість використання здоров'язберезувальних технологій в умовах закладу дошкільної освіти, що пов'язано із системоутворювальним чинником розвитку індивідуальних якостей дітей та формування позитивного ставлення до їх здоров'я.

В зв'язку із зазначеним вище, освітні оздоровчі технології можна поділити на чотири групи, залежно від характеру дії [6]. Зупинімося на цьому більш докладно.

1. *Технології захисту та профілактики від шкідливих для здоров'я впливів навколишнього середовища.* До них належать: вакцинація, інші лікувально-профілактичні заходи, контроль за навантаженням й обмеження його максимального рівня, запобігання перевтомі дітей і профілактика травматизму.

2. *Компенсаторні та нейтралізуючі технології.* Використовуються для компенсації дефіциту необхідних для повноцінного життя людини елементів, а також для повної або часткової нейтралізації негативного впливу навколишнього середовища. Наприклад, фізкультура та фізкультурні перерви (певною мірою це зменшує негативні наслідки статичних занять, недостатньої фізичної активності), а також емоційні паузи або «релаксаційні моменти», які зменшують стрес і психологічне / емоційне напруження.

3. *Стимулюючі технології.* Вони дають змогу людському організму мобілізуватися й використовувати свої ресурси для подолання несприятливих умов. Найпоширенішими прикладами є водні процедури та загартовування повітрям, фізична активність, різноманітні дихальні техніки, елементи масажу та самомасажу, ароматерапія тощо.

4. *Інформаційно-освітні технології* забезпечують дітям необхідний рівень освіти для ефективного управління власним здоров'ям і здоров'ям оточуючих, сприяють формуванню культури здорового способу життя на індивідуальному та громадському рівнях, у тому числі й у дітей з особливими освітніми потребами. Ці технології впроваджуються під час освітніх і просвітницьких заходів та занять у співпраці з різними соціальними інституціями [7].

Використання зазначених освітніх технологій сприяє підтримці здорової атмосфери в освітніх та соціальних закладах, створенню сучасного та позитивного іміджу закладу й ефективній взаємодії всіх суб'єктів у процесі зміцнення здоров'я.

Вибір необхідних методів у різних програмах, що використовуються педагогами та керівниками фізичного виховання, залежить від конкретних умов, спрямованості закладу дошкільної освіти, напрямів технічного забезпечення, професійної компетентності педагогів, показників захворюваності дітей і географічних умов розташування закладу.

Застосування досліджуваних технологій у роботі вихователів дає змогу значно підвищити ефективність освітнього процесу та сформувати у педагогів і батьків ціннісну орієнтацію, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, здоров'язбережувальні технології сприяють забезпеченню оптимального освітнього процесу, а тому мають впроваджуватися вже на його перших етапах. Їх розробка у психолого-педагогічному аспекті є важливою умовою розвитку дошкільної освіти. Слід наголосити, що системне застосування цих технологій слугуватиме не тільки збереженню здоров'я дітей, а й вихованню здорового способу життя. В основі процесу збереження здоров'я має лежати компетентнісний підхід, який є системоутворювальним чинником розвитку індивідуальних якостей дітей і сприятливим для формування позитивного ставлення до здоров'я. Тільки здорові люди можуть повністю реалізувати свій потенціал.

Проблема збереження здоров'я дітей потребує пильної уваги з боку педагогів, соціальних працівників, лікарів, батьків і громадськості. Для формування фізично та психологічно здорової особистості важливо вже в дошкільному віці розвивати здатність до його збереження.

Перспективи подальшого дослідження розглянутого питання можуть полягати в аналізі проблем використання зарубіжного досвіду застосування здоров'язберезувальних технологій у вітчизняних закладах дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алendarь Н. І., Антонюк В. З. Використання здоров'язберезувальних технологій у практиці закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. № 80 (1). С. 5-9. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.1.01>
2. Бутенко В. Г. Сучасний стан підготовки майбутніх вихователів до формування здоров'язберезувальної компетентності дошкільників засобами ігрової діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 62. С. 39-45. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23336/Butenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Борисенко В. Засоби фізичного виховання у формуванні здоров'язберезувальної компетентності фахівців. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2022. № 10 (1). С. 6-15. URL: <https://www.oip-journal.org/index.php/oip/article/view/24/22>
4. Гаращенко Л. В. Шляхи вдосконалення фахової підготовки майбутніх вихователів до здоров'язберезувальної діяльності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 1 (324). С. 195-200. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/handle/123456789/4337>
5. Котсур Н. Підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язберезувальної компетентності в дітей. *Інноваційні технології в дошкільній освіті*. 2021. № 1. С. 133-136. URL: <https://preschool-conference.com/index.php/conference/article/download/27/27>
6. Кошель А. П., Кошель В. М., Єфіменко В. М. До проблеми впровадження здоров'язберезувальних освітніх технологій в закладах дошкільної освіти. *Collection of scientific papers «Scientia»*. 2023. № 1. Р. 177-181. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/download/831/840>
7. Кошель А. П., Кошель В. М., Каплун В. В. До проблеми взаємодії закладів дошкільної освіти з сім'єю у формуванні здоров'язберезувальної та рухової компетентності дошкільників. *Інноваційні тенденції сьогодення в природничих, гуманітарних та точних наук*. 2023. № 1. С. 178-182. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/download/470/479>
8. Мардарова І. Підготовка майбутніх вихователів до формування культури здоров'я дошкільників. *Науковий вісник МПУ імені В. О. Сухомлинського*. 2019. № 2 (65). С. 195-199. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmdup_2019_2_38.pdf
9. Марчук О. О., Мельничук Л. Б., Шкабаріна М. А. Формування здоров'язберезувальної компетенції здобувачів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 5 (11). С. 634-644. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-634-644](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-634-644)
10. Марчик В. І., Кучерган Є. В. Хронологія впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 3 (148). С. 82-85. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.3\(148\).18](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.3(148).18)
11. Мартін А. М. Упровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес закладів дошкільної освіти. *Наукові записки*. 2022. № 205. С. 129-133. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-129-133>
12. Поліщук Н. А., Кардашук Н. В. Особливості використання здоров'язберезувальних технологій у сучасному закладі освіти. *Академічні студії*. 2021. № 1. С. 66-73. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1>
13. Dovbnia, S. O., Melnyk, N. I., Shulyhina, R. A., Andrushchenko, N. V., Kosenko, Y. M. Diagnosis of creative potential of future teachers as a mental basis for professional self-improvement. *Polish Psychological Bulletin this link is disabled*. 2022. 53(1). Р. 47-52. (Web of Science). URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120126/papers/A_24.pdf

REFERENCES:

1. Alendar, N. I., Antonyuk, V. Z. (2021). Vykorystannia zdorov'iazberezhuvalnykh tekhnolohii u praktytsi zakladiv doshkilnoi osvity. [The use of health-saving technologies in the practice of preschool education institutions]. *Naukovyy visnyk NPU imeni M. P. Drahomanova – Scientific Bulletin of the NPU named after M. P. Drahomano*, № 80 (1), 5-9. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.1.01> [in Ukrainian].
2. Butenko, V. H. (2018). Suchasnyi stan pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do formuvannia zdorov'iazberezhuvalnoi kompetentnosti doshkilnykiv zasobamy ihrovoi diialnosti [The current state of preparation of future educators for the formation of health-preserving competence of preschoolers by means of game activities]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova – Scientific journal of the M. P. Drahomanov NPU*, 62, 39-45. Retrieved from: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23336/Butenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
3. Borysenko, V. (2022). Zasoby fizychnoho vykhovannia u formuvanni zdorov'iazberezhuvalnoi kompetentnosti fakhivtsiv [Means of physical education in the formation of health-preserving competence of specialists]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 10 (1), 6-15. Retrieved from: <https://www.oip-journal.org/index.php/oip/article/view/24/22> [in Ukrainian].
4. Harashchenko, L. V. (2019). Shliakhy vdoskonalennia fakhovoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do zdorov'iazberezhuvalnoi diialnosti [Ways to improve the professional training of future educators for health care activities]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko LNU*, 1 (324), 195-200. Retrieved from: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/handle/123456789/4337> [in Ukrainian].
5. Kotsur, N. (2021). Pidgotovka maibutnih vykhovateliv do formuvannia zdorov'iazberezhuvalnoi kompetentnosti v ditei [Preparation of future educators for the formation of health-saving competence in children]. *Innovatsiini tekhnolohii v doshkilnii osviti – Innovative technologies in preschool education*, 1, 133-136. Retrieved from: <https://preschool-conference.com/index.php/conference/article/download/27/27> [in Ukrainian].
6. Koshel, A. P., Koshel, V. M., Yefimenko, V. M. (2023). Do problemy vprovadzhennia zdorov'iazberezhuvalnykh osvitnikh tekhnolohii v zakladakh doshkilnoi osvity [To the problem of implementation of health-saving educational technologies in preschool education institutions]. *Collection of scientific papers «Scientia»*, 1, 177-181 Retrieved from: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/download/831/840> [in Ukrainian].
7. Koshel, A. P., Koshel, V. M., Kaplun, V. V. (2023). Do problemy vzaiemodii zakladiv doshkilnoi osvity z simieiu u formuvanni zdorov'iazberezhuvalnoi ta rukhovoii kompetentnosti doshkilnykiv [To the problem of the interaction of preschool education institutions with the family in the formation of health-preserving and motor competence of preschoolers]. *Innovatsiini tendentsii sohodennia v pryrodnychyykh, humanitarnyykh ta tochnyykh nauk – Today's innovative trends in the natural, humanitarian and exact sciences*, 1, 178-182. Retrieved from: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/download/470/479> [in Ukrainian].
8. Mardarova, I. (2019). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do formuvannia kultury zdorovia doshkilnykiv [Preparation of future educators for the formation of the health culture of preschoolers]. *Naukovyi visnyk MPU imeni V. O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of the V. O. Sukhomlynskyi MPU*, 2 (65), 195-199. Retrieved from: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmdup_2019_2_38.pdf [in Ukrainian].
9. Marchuk, O. O., Melnychuk, L. B., Shkabarina, M. A. (2023). Formuvannia zdorov'iazberezhuvalnoi kompetentsii zdozvachiv doshkilnoi osvity v umovakh voiennoho stanu [Formation of health care competence of pre-school education students in the conditions of martial law]. *Visnyk nauky ta osvity – Herald of science and education*, 5 (11), 634-644. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5\(11\)-634-644](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-634-644) [in Ukrainian].

10. Marchyk, V. I., Kucherhan, Ye. V. (2022). Khronolohiia vprovadzhennia zdorov'iazberezhivalnykh tekhnolohii v osvitnii protses [Chronology of the introduction of health-saving technologies into the educational process]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova – Scientific journal of the M. P. Drahomanov NPU*, 3 (148). 82-85. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.3\(148\).18](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.3(148).18) [in Ukrainian].

11. Martin, A. M. (2022). Uprovadzhennia zdorov'iazberezhivalnykh tekhnolohii v osvitnii protses zakladiv doshkilnoi osvity [Implementation of health-saving technologies in the educational process of preschool education institutions]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, 205, 129-133. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-205-129-133> [in Ukrainian].

12. Polishchuk, N. A., Kardashuk, N. V. (2021). Osoblyvosti vykorystannia zdorov'iazberezhivalnykh tekhnolohii u suchasnomu zakladi osvity [Peculiarities of the use of health-saving technologies in a modern educational institution]. *Akademichni studii – Academic studies*, 1, 66-73. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1> [in Ukrainian].

13. Dovbnia, S. O., Melnyk, N. I., Shulyhina, R. A., Andrushchenko, N. V., Kosenko, Y. M. (2022). Diagnosis of creative potential of future teachers as a mental basis for professional self-improvement. *Polish Psychological Bulletin this link is disabled*, 53(1), 47-52. (Web of Science). Retrieved from: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120126/papers/A_24.pdf [in English].